

Ks. Mirosław S. WRÓBEL
Lublin, KUL

Antyewangelia w źródłach rabinicznych

Aktualne dziś wydają się słowa prof. Hermanna I. Stracka napisane przed ponad 100 laty we wprowadzeniu do jego książki pt. *Jesus die Häretiker und die Christen nach den ältesten jüdischen Angaben*: „Na temat liczby i znaczenia wzmianek o Jezusie i Jego wyznawcach w tekstach rabinicznych wciąż jeszcze panuje wiele fałszywych poglądów”¹. Niektórzy współcześni autorzy przyjmują wobec tych tekstów postawę minimalistyczną – deprecjonując ich znaczenie i wartość historyczną², bądź też świadomie je przemilczają lub zniekształcają ich sens. Jako przykład może służyć *Leksykon dialogu chrześcijańsko-żydowskiego* autorstwa Jakuba Petuchowskiego i Clemensa Thomy, w którym w opisie hasła „Jezus z Nazaretu” pomija się milczeniem teksty rabiniczne o Jezusie i Jego wyznawcach. Autorzy ci konkludują, że to, co w piśmiennictwie talmudycznym mówi się o Jezusie, to nie historia, lecz odbicie antysemitycznej postawy Kościoła. Jezusa opatruje się pejoratywnym nastawieniem, ponieważ Kościół upokarzał i prześladował Żydów³. Stwierdzenie, że negatywna percepcja żydowska obrazu Jezusa i chrześcijaństwa jest prostą konsekwencją „chrześcijańskiego antysemityzmu” musi budzić słuszną dezaprobatę wskazując jednocześnie na pilną potrzebę rzetelnych badań nad wizerunkiem Jezusa w tekstach talmudycznych⁴.

Na istotne znaczenie badań nad passusami talmudycznymi zawierającymi odniesienia do Jezusa i Jego wyznawców zwracają uwagę niektórzy współcześni

Ks. Mirosław S. WRÓBEL – dr hab. teologii, jako pierwszy Polak obronił doktorat nauk biblijnych w École biblique w Jerozolimie, bibliista, profesor KUL. Specjalizuje się w literaturze międzytestamentalnej (literatura rabinacka i targumiczna, Qumran, apokryfy) i badaniach nad relacją judaizmu i chrześcijaństwa, interesuje się językami starożytnymi (hebrajski, aramejski, syryjski i grecki) i Pismami Janowymi.

¹ H.L. STRACK, *Jesus die Häretiker und die Christen nach den ältesten jüdischen Angaben*, Leipzig 1910, 4^{*}-5^{*}: „Über die Zahl wie die Bedeutung der in der altjüdischen Literatur erhaltenen Äußerungen über Jesus und die ersten Christen sind immer noch viele falsche Ansichten verbreitet”.

² M. GOLDSTEIN, *Jesus in the Jewish Tradition*, New York 1950; J. MAIER, *Jesus von Nazareth in der talmudischen Überlieferung*, Darmstadt 1982.

³ J.J. PETUCHOWSKI – C. THOMA, *Leksykon dialogu chrześcijańsko-żydowskiego*, tłum. J. Kruczyńska, Warszawa 1995, 102. Zob. W. CHROSTOWSKI, *Rabiniczny wizerunek Jezusa i chrześcijaństwa w kontekście dialogu Kościoła z Żydami i judaizmem*, w: *Jezus i chrześcijaństwo w źródłach rabinicznych: Perspektywa historyczna, społeczna, religijna i dialogowa*, red. K. Polarczyk – A. Mrozek, Kraków 2012, 350.

⁴ Tamże; M.S. WRÓBEL, *Jezus i Jego wyznawcy w Talmudzie. Analiza tekstologiczna, historyczna i socjologiczna*, Lublin 2013, 26.

badacze żydowscy. Dan Jaffé – profesor Uniwersytetu Bar Ilan w Ramat Gan w Izraelu na podstawie szczegółowych studiów nad tekstami talmudycznymi konkluduje, że rabiniczna optyka Jezusa i Jego uczniów odzwierciedla polemikę i konflikty między judaizmem i chrześcijaństwem w procesie utrwalania ich tożsamości⁵. Jakub Neusner – autor przetłumaczonej na język polski książki pt. *Rabin rozmawia z Jezusem* stwierdza w niej, że w niektórych kręgach judaizmu głosi się złośliwe opowieści na temat Jezusa, w których jest on przedstawiany jako bękart, oszust i mag szerzący herezję. Jego zdaniem inspirację w tym zakresie stanowi zbiór tekstów pt. *Toledot Jeszu* krążący w diasporze żydowskiej od czasów średniowiecza oraz teksty talmudyczne przedstawiające Jezusa i Jego wyznawców w sposób pejoratywny⁶.

Teksty talmudyczne o Jezusie i Jego wyznawcach nie stanowią zwartego bloku, lecz są rozproszone w różnych traktatach. We właściwej ocenie źródeł należy uwzględnić historyczny kontekst ich powstawania (kontekst palestyński oraz kontekst babiloński), który w dużej mierze kształtował charakter i natężenie polemiki pomiędzy judaizmem i chrześcijaństwem. W ocenie źródeł należy brać pod uwagę fakt, że wspólnoty żydowskie w Palestynie i w Babilonii żyły w odmiennych warunkach politycznych i społecznych.

Wspólnota palestyńska kształtowała swą tożsamość pod panowaniem rzymskim, w czasie gdy chrześcijaństwo stawało się religią dominująca. W okresie redakcji Talmudu jerozolimskiego (III-V wiek) świadomie pomijano wszelkie teksty, które w sposób negatywny odnosiły się do Jezusa i chrześcijaństwa, aby uniknąć sporów i prześladowań ze strony chrześcijańskich władców. W tekstach tych akcentuje się magiczną moc uczniów Jeszu ben Pantery/Pandery (ישו בן פנטר/פנדרא), którzy uzdrawiają w Jego imię. Wyznawcy Jezusa są przedstawiani jako heretycy (Minim - מינים), którzy odstąpili od prawowitej wiary.

Wspólnota babilońska rozwijała się za panowania Sasanidów, w czasie gdy chrześcijaństwo stawało się przedmiotem ataków i prześladowań ze strony władców perskich. Autorzy Talmudu babilońskiego redagowanego w V-VIII wieku mogli swobodnie umieścić wszelkie tradycje nieprzychylnie wobec Jeszu i Jego uczniów stąd w Talmudzie babilońskim można znaleźć znacznie więcej negatywnych passusów wobec Jezusa niż w Talmudzie jerozolimskim.

Teksty talmudyczne nie powinny być postrzegane jako bezwartościowe legendy nawet wtedy, gdy intencjonalnie nie przekazują nam historycznej informacji o Jezusie i chrześcijaństwie. Passusy te bowiem z założenia nie stanowią

⁵ D. JAFFÉ, *Le Talmud et les origines juives du christianisme*, Paris 2007, 195.

⁶ J. NEUSNER, *Rabin rozmawia z Jezusem*, Kraków 2010, 47-48. Na temat *Toledot Jeszu* zob. J. ILUK, *Żydowska politeja i Kościół w Imperium Rzymskim u schyłku antyku*, t. 2: *Żydowska antyewangelia. Antyczna tradycja i nowożytnie trwanie*, Gdańsk 2010; TENZE, „Toledot Jeszu – przekaz talmudyczny o Jezusie i chrześcijanach w żydowskiej recepcji”, 181-217. W monografii został umieszczony szeroki wykaz najnowszej literatury na temat *Toledot Jeszu*.

źródeł historycznych dla życia Jezusa z Nazaretu i Jego uczniów. Są one raczej rabiniczną interpretacją tego, co się wydarzyło przedstawioną w sposób jednoznacznie negatywny. W swojej optyce rabini odnoszą się do opisów Ewangelii kanonicznych oraz do wczesnych ujęć patrystycznych. Wiele z tekstów talmudycznych jawi się jako dobrze przemyślane literackie odpowiedzi na teksty ewangeliczne i wypowiedzi wczesnochrześcijańskich apologetów. W tekstach tych można stwierdzić istnienie różnych technik polemicznych mających na celu przekonanie żydowskich wyznawców do unikania kontaktów z chrześcijanami. We wczesnym okresie rabini ostrzegali przed magiczną mocą i atrakcyjnością doktryny głoszonej przez heretyków. Późniejsi rabini wykazywali słabość i głupotę nauki heretyckiej, której sprzeczności i brak logiki łatwo było obalić stosując odpowiednią argumentację. Mędrcy żydowscy pragnęli wykazać wyższość doktryny rabinicznej i prezentowanej przez nich interpretacji biblijnej nad wiarą chrześcijańską.

Badając passusy talmudyczne zawierające wzmianki o Jezusie i Jego wyznawcach należy uwzględniać cel prezentowanych tekstów oraz intencje autorów poszczególnych tradycji i redaktorów odpowiedzialnych za umieszczenie tych tekstów w danym kontekście. Należy przy tym uwzględnić fakt, że terminologia techniczna w tekstach literackich cechuje się dużą dynamiką. Stąd dane pojęcia mogą przybierać różne znaczenia w zależności od czasu, w którym dane passusy były redagowane. Jest to niezwykle istotne przy analizie takich pojęć jak np. Nazarejczycy (Nocrim - נוצרים) Heretycy (Minim - מינים), Ewangelie (Giljonim - גיליונים), pisma Heretyków (Sifrei Minim - סיפרי מינים). Treści i terminologia występująca w passusach talmudycznych w wielu przypadkach umożliwia łączność pomiędzy tekstami Nowego Testamentu z I wieku, a późniejszymi tekstami pogańskimi (utwór Celsusa z 2 poł. II wieku *Ἀληθὴς λόγος* - „Prawdziwe słowo”, który zachował się w obszernych cytatach w dziele Orygenes pt. „Przeciw Celsusowi”), z tekstami apologetów i pisarzy chrześcijańskich (Justyn Męczennik, Orygenes, Tertulian, Hieronim, Euzebiusz z Cezarei, Jan Chryzostom, Andrzej z Krety, Jan Damasceński, Epifaniusz) oraz z pismami apokryficznymi (Protoewangelia Jakuba, Ewangelia Nikodema, Ewangelia Tomasza).

W analizie historyczności wypowiedzi zawartych w tradycjach talmudycznych powinny być uwzględniane zarówno źródła poza-talmudyczne (pisma z Qumran, Nowy Testament, teksty apokryficzne, dzieła Józefa Flawiusza, Filona z Aleksandrii i pisma patrystyczne), jak i odkrycia archeologiczne. W badaniach nad Talmudem należy uwzględniać także różne, nieraz sprzeczne ze sobą tradycje. Wynika to ze specyfiki przekazu nauki rabinów, w której są dyskutowane różne opinie na temat jakiegoś zagadnienia. Pochodzą one z różnych okresów i mogą stanowić reakcję na aktualne dyskusje i polemiki. Badania nad przekazem różnych tradycji w Talmudzie powinny uwzględniać kontekst historyczny. Przy

analizie passusów talmudycznych potrzeba dokonywać świadomego rozróżnienia na źródła starsze (z okresu Tannaitów) i źródła młodsze (z okresu Amoraistów) nie zapominając o tym, że w tekstach zredagowanych późno mogą być zachowane wczesne tradycje funkcjonujące w przekazie ustnym.

Analizując teksty rabiniczne odnoszące się do Jezusa i Jego wyznawców trzeba mieć na uwadze fakt, że są one owocem długiego procesu tradycji i niekiedy pragnienia i napięcia końcowych redaktorów są przenoszone w czasy wcześniej działających Tannaitów lub Amoraistów. W ten sposób późniejsza sytuacja historyczna znajduje swoje odzwierciedlenie w tekstach opisujących wcześniejsze postaci i wydarzenia⁷. Mamy w tym wypadku do czynienia ze zjawiskiem wielopoziomowości tekstów rabinicznych, którego rezultatem jest anachroniczne przerzucanie aktualnych warunków historycznych w czasy wcześniejsze⁸. Teksty talmudyczne nie stanowią historycznych kronik na temat Jezusa i chrześcijaństwa, lecz są rabiniczną interpretacją treści zawartych w Ewangeliach. Teksty te są literacką odpowiedzią rabiniczną na teksty Nowego Testamentu, w których Jezus zostaje ukazany jako prawdziwy Mesjasz i Syn Boży.

Poddając analizie passusy talmudyczne zawierające odniesienia do Jezusa i Jego uczniów trzeba być świadomym licznych ingerencji cenzorów (żydowskich i chrześcijańskich), którzy od czasów średniowiecza próbowali w sposób intencjonalny zatrzeć wszelkie ślady na temat obecności Mistrza z Nazaretu i Jego wyznawców w przekazie rabinicznym. Całe „niewygodne” fragmenty były usuwane z kolejnych wydań drukowanych bądź przekształcano ich treść. Istniejące jednak liczne starożytne manuskrypty, zbiory tekstów usuwanych, „tradycja ustna” i wydania nie poddane cenzurze pozwalają nam na odtworzenie oryginalnych passusów talmudycznych i na ich badanie. Choć niektóre z nich charakteryzują się późną datacją (ostateczna redakcja Talmudu babilońskiego jest datowana na VII-VIII wiek), to jednak zawierają stare tradycje ukazujące negatywny i polemiczny sposób percepcji osoby Jezusa i Jego uczniów przez judaizm rabiniczny. Teksty te odzwierciedlają polemikę pomiędzy judaizmem rabinicznym i chrześcijaństwem, której początki sięgają już I wieku.

Wiedza rabinów o Jezusie i zawartości Ewangelii nie bazowała tylko na ustnej tradycji i ludowym przekazie, ale mogła mieć swoje oparcie w literackich kompozycjach ewangelicznych w języku syryjskim (*Harmonia ewangeliczna – Diatessaron* - skomponowana w II wieku przez Tacjana oraz *Peszitta* – przekład syryjski Nowego Testamentu, który powstał na początku V wieku). Literatura

⁷ Podobne zjawisko spotykamy np. w Ewangelii Janowej. Zob. J.L. MARTYN, *History and Theology of the Fourth Gospel*, New York 1968.

⁸ R. KALMIN, *Christians and Heretics in Rabbinic Literature of Late Antiquity*, HTR 87 (1994), 155-169. 155: „Portrayals of minim and Christians in Talmudic sources may tell us much about relations between Jews and Christians in the Persian and Roman empires of late antiquity, but they perhaps tell us more about the desires and prejudices of rabbinic authors and editors”.

chrześcijańska w języku syryjskim stanowiła rodzaj pomostu pomiędzy światem chrześcijańskim i semickim⁹. Rabini tworzyli w narracjach talmudycznych swoistą antyewangelię, która początkowo była przekazywana ustnie, a następnie spisywana w różnych kontekstach ich utworów. Celem tej antyewangelii jest podważenie autorytetu Jezusa z Nazaretu jako Syna Bożego i Mesjasza z rodu Dawidowego. Narracje rabiniczne pragną w sposób jasny ukazać, że Jezus nie może rościć sobie żadnych prerogatyw mesjańskich i boskich. Ślady takiego spojrzenia na Jezusa są już widoczne na kartach Ewangelii, gdzie po ukrzyżowaniu i zmartwychwstaniu Jezusa arcykapłani i starsi ludu wzywają żołnierzy do przedstawienia „żydowskiej” wersji wydarzeń: (Mt 28, 13-15: „Rozpowiadajcie tak: Jego uczniowie przyszli w nocy i wykradli Go, gdyśmy spali. A gdyby to doszło do uszu namiestnika, my z nim pomówimy i wybawimy was z kłopotu». Ci więc wzięli pieniądze i uczynili, jak ich pouczono. I tak rozniosła się ta pogłoska między Żydami i trwa aż do dnia dzisiejszego”). „Żydowska pogłoska” znalazła swoje rozwinięcie w tekstach talmudycznych, które nie tylko koncentrowały się na śmierci i przeznaczeniu Jezusa, ale także odnosiły się do Jego pochodzenia, narodzin i działalności.

W tekstach tych Jezus jest nazywany Jeszu/Nazarejczyk/Jeszu Nazarejczyk (ישו הנצרי), Jeszu ben Pandera/Pantera (ישו בן פנדרא/פנדרא), ben Stada/Stara (בן סטרא/סטדא), Balaam (בלעם), Niejaki (Peloni - פלויני), Bękart (Mamzer - ממזר). Zmiana imienia Jezusa z Jeszua czy Jehoszua na Jeszu dokonana przez rabinów ma wyraźnie wydźwięk polemiczny, gdyż termin Jeszu może być odczytywany jako anagram hebrajskich słów: ימה שמו וזכרו (imach szmo wezichro), co oznacza „Niech jego imię i pamięć zaginą”.

Uczniowie Jezusa są wymieniani po imieniu (Jakub z Kefar Sama, Matai, Nakai, Boni, Necer, Toda) lub nazywani: Nazarejczykami (נוצרים) i heretykami (מינים). Rabini nie czynią wysiłku, aby przytaczać szczegółowe imiona wyznawców Jezusa odwołując się często do ich stereotypowych i symbolicznych określeń. W tekstach rabinicznych mowa jest także o księgach heretyków (סיפרי מינים) i Ewangeliiach (Giljonim - גיליונים), których treść jest deprecjonowana, a same księgi odrzucane i skazane na zniszczenie.

Na podstawie analizy literackiej i historycznej passusów o Jezusie i jego wyznawcach w Talmudzie możemy stwierdzić, że Jezus *explicite* jest identyfikowany z kryptogramem Ben Pandera/Pantera w całej literaturze rabinicznej. Imię to w kontekście relacji pomiędzy tekstem ewangelicznym – tradycją rabiniczną i źródłami pozabiblijnymi jawi się jako epitet wobec Jezusa stworzony przez rabinów pod koniec I wieku w odpowiedzi na rozpowszechniony przez Mateusza

⁹ Zob. W.L. PETERSEN, *Tatian's Diatessaron: Its Creation, Dissemination, Significance, and History in Scholarship*, Leiden – New York 1994; M.-É. BOISMARD, *Le Diatessaron: de Tatien à Justin*, Paris 1992.

i Łukasza ewangeliczny przekaz o jego dziewiczym poczęciu (Mt 1, 18-25; Łk 1, 26-38). Tradycja ta znajduje swoje echa w pismach pogańskiego autora Celsusa, w źródłach chrześcijańskich i w późniejszych źródłach rabinicznych pochodzenia palestyńskiego¹⁰ i babilońskiego¹¹. Imię Ben Stada choć już spotykane jest we wczesnych źródłach rabinicznych¹², to jednak jest identyfikowane z Ben Pandera/Pantera i z Jeszu w późniejszych źródłach babilońskich Amoraistów¹³. Imię Jeszu/Jeszu ha-Nocri pojawia się zarówno we wczesnych źródłach rabinicznych tradycji palestyńskiej¹⁴, jak i w tradycji babilońskiej¹⁵. Analiza porównawcza tekstów rabinicznych umożliwi identyfikację stosowanych przez rabinów kryptogramów. Np. w jednym z passusów Talmudu Babilońskiego¹⁶ oba imiona Ben Pandera i Ben Stada zostają odniesione do tej samej osoby, która została powieszona w wigilię Paschy. Opisujący to samo wydarzenie inny tekst tego samego Talmudu¹⁷ identyfikuje jasno tę osobę z Jeszu Ha-Nocri. We wczesnej tradycji palestyńskiej zawartej w Tosefcie¹⁸ mowa jest o spotkaniu wyznawcy Jezusa Jakuba z Kefar Sekania z R. Eleazarem w Seforis, który zostaje pouczony „nauką herezji” w imię Jeszu ben Pandera. Nauka ta zostaje przytoczona w paralelnym passusie w późniejszej tradycji i odniesiona do Jeszu Ha-Nocri¹⁹.

Jezus i Jego uczniowie w narracjach talmudycznych są przedstawiani jako osoby cechujące się rozwiązłością seksualną. Jezus jest ukazany jako bękart (mamzer - ממזר) - syn Mariam i żołnierza rzymskiego Pantery. Jako bękart podlega prawu zawartemu w Torze Mojżeszowej – Pwt 23, 3: „Nie wejdzie syn nieprawego łoża do zgromadzenia Pana, nawet w dziesiątym pokoleniu nie wejdzie do zgromadzenia Pana”. W ten sposób w ujęciu rabinów jest on wykluczony ze społeczności Izraela i jawi się jako osoba działająca z zewnątrz. Ewangeliczne opowiadanie o dziewiczym poczęciu Jezusa w mocy Ducha Świętego i jego królewskie pochodzenie z rodu Dawida zostaje w narracjach rabinicznych całkowicie zanegowane. Passusy talmudyczne o Jeszu Nazarejczyku, który niszczy pokarm w sposób publiczny²⁰ oraz ma niewłaściwe myśli wobec właścicieli zajazdu, za które zostaje ekskomunikowany²¹ mogą stanowić obrazowe aluzje do nadużyć seksualnych. Punkt odniesienia dla tych zarzutów rabini mogli znajdo-

¹⁰ jHul II, 22.23.24; jAZ II, 2; jSzab XIV, 4.

¹¹ bSzab 104b; bSanh 67a.

¹² tSzab XI,15; tSanh X,11; jSzab XII, 4; jSanh VII, 16.

¹³ bSzab 104b; bSanh 67a.

¹⁴ bSzab 104b; bSanh 67a; tHul II, 22.23.24; jAZ II, 2; jSzab XIV, 4.

¹⁵ bAZ 16b-17a; bBer 17a-b; bSanh 43a-b; bSanh 103a; bSanh 107b; bSanh 43a; bGit 56b-57a.

¹⁶ bSanh 67a.

¹⁷ bSanh 43a.

¹⁸ tHul II, 24.

¹⁹ bAZ 16b-17a.

²⁰ bBer 17a-b; bSanh 103a.

²¹ bSanh 107b; bSot 47a.

wać w kanonicznych tekstach ewangelicznych, w których Jezus wykazuje miłosierną postawę wobec kobiet lekkich obyczajów (Łk 7, 36-50; J 8, 1-11). Zarzuty wobec Eleazara b. Hyrkanosa w Talmudzie Babilońskim²² mogły dotyczyć pośażeń o udział w chrześcijańskich agapach, które były postrzegane jako uczty o charakterze orgiastycznym. W ten sposób rabini przyczynowo wiązali nadużycia seksualne Jezusa z praktyką znajdującą swoją rzekomą kontynuację w pierwotnych wspólnotach Jego uczniów.

W tekstach rabinicznych Jezus i jego uczniowie spotykają się także z zarzutem magii i bałwochwalstwa. W ten sposób rabini pragną odpowiedzieć na liczne opisy cudów dokonywanych przez Jezusa na kartach Ewangelii. Przyczyną tych „dzieł” jest magia, z którą Jezus zapoznał się w Egipcie i wykorzystywał w nieczny sposób, zwodząc lud Izraela (J 7, 12. 47). Magię tę kontynuują uczniowie Jezusa, którzy w Jego imię dokonują uzdrowień i wypędzają złe duchy. Roszczenia Jezusa co do mesjańska i synostwa Bożego są postrzegane przez rabinów jako największe bluźnierstwo zasługujące na karę wiecznego piekła²³. W opisie ewangelicznym zarzut ten zostaje jasno sformułowany przez arcykapłana w Mt 26, 63-65: „A najwyższy kapłan rzekł do Niego: «Poprzysięgam Cię na Boga żywego, powiedz nam: Czy Ty jesteś Mesjasz, Syn Boży?» Jezus mu odpowiedział: «Tak, Ja Nim jestem. Ale powiadam wam: Odtąd ujrzycie Syna Człowieczego, siedzącego po prawicy Wszechmocnego, i nadchodzącego na obłokach niebieskich». Wtedy najwyższy kapłan rozdarł swoje szaty i rzekł: «Zbluźnił. Na cóż nam jeszcze potrzeba świadków? Oto teraz słyszeliście bluźnierstwo»”. W ten sposób kult Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego praktykowany przez jego wyznawców w optyce rabinów jest postrzegany jako bałwochwalstwo. Ich wiara w Jego bóstwo i mesjańskość, w Jego zmartwychwstanie, w Jego obecność w Eucharystii i innych sakramentach zasługuje, zdaniem rabinów, na stanowcze odrzucenie, a kontynuacja tej praktyki zasługuje na karę śmierci²⁴.

Podsumowując badania na temat Jezusa i Jego wyznawców w Talmudzie można dojść do wniosku, że rabiniczny obraz Założyciela chrześcijaństwa całkowicie różni się od tego, który przedstawiają Ewangelisci. W tradycji ewangelicznej Jezus zostaje ukazany jako Syn Boży, narodzony z Dziewicy Maryi, pochodzący z rodu Dawida, nauczający prawdy, czyniący cuda, cierpiący z miłości do człowieka, wywyższony na drzewie krzyża, zmartwychwstały, posyłający Parakleta, wstępujący do nieba i zasiadający po prawicy Ojca. Całe życie Jezusa skierowane jest ku zbawieniu człowieka i obdarzeniu go życiem wiecznym. Jezus Ewangelii to Mesjasz i Syn Boży wypełniający prorocтва Starego Testamentu, który staje się Głową Kościoła - Nowego Izraela – Ludu Nowego Przymierza.

²² bAZ 16b-17a.

²³ bSanh 43a; bGit 56b-57a.

²⁴ bSanh 43a-b.

Poprzez sakramenty Jezus jako Emmanuel i Kyrios jest obecny i żywy w swoim Kościele aż do skończenia świata.

W Talmudzie natomiast Jezus z Nazaretu jest ukazany jako bękart (mamzer - ממזר) urodzony w wyniku cudzołóżnego związku Jego matki z kochankiem o imieniu Pantera, jako bluźnierca, bałwochwalca, mag, rozpustnik i zwodzieciel Izraela, który poniósł słuszną karę przez ukrzyżowanie. Jego przeznaczeniem staje się piekło i kara gotowania we własnym kale. Całe Jego życie to fałszerstwo, odstępstwo od prawdziwego Boga i utworzenie heretyckiej wspólnoty, której przeznaczeniem jest także kara śmierci i piekło. W takim ujęciu teksty Talmudu o Jezusie i Jego wyznawcach jawią się jako swoista antyewangelia, której celem jest zdeprecjonowanie Mistrza z Nazaretu i wszystkich Jego naśladowców.

Rabiniczna antyewangelia odnajdywana na kartach Talmudu wskazuje na potencjał antychrześcijański, który jest rezultatem polemiki pomiędzy judaizmem i chrześcijaństwem o status *verus Israel*. Źródła żydowskie, głównie Talmud babiloński, poprzez swoje odniesienia do Jezusa z Nazaretu - do jego narodzin, działalności i śmierci, pragną ukazać, że wiara chrześcijan jest pozbawiona wszelkiego fundamentu i jej praktykowanie nie ma najmniejszego sensu. Postawa ta rodzi się w atmosferze wzajemnych oskarżeń i ataków, o których nie wolno zapominać we współczesnym dialogu między Kościołem a Synagogą. Tylko w autentycznym dialogu można odnajdywać swoją prawdziwą tożsamość, zamieniając uprzedzenia i negatywną optykę we wzajemny szacunek i współpracę.

Is there Anti-Gospel in the Rabbinic Sources?

Summary

The present article tries to find the answers on the following questions: Can one find in the Rabbinic writings (the Tosefta, Jerusalem Talmud and Babylonian Talmud) some texts that refer to Jesus and His followers? What is their nature? Do they include anti-Christian potential and constitute a specific Rabbinic anti-gospel, that is rabbis' well-thought and thorough reaction to the content included in the Gospels? The author in his answers used the detailed research presented in his latest monograph entitled *Jesus and His Followers in the Talmud. A Textological, Historical and Sociological Analysis*, Lublin: Publishing House of the Catholic University of Lublin 2013. His investigation leads him to the conclusion that in Talmudic narratives Rabbis created a specific anti-gospel which was initially transmitted verbally and then written down in various contexts of their works. The aim of this anti-gospel is to challenge the authority of Jesus of Nazareth as the Son of God and the Messiah from the house of David. Rabbinic narratives wish to show in a clear way that Jesus must not usurp any messianic and divine prerogatives. In the earlier times rabbis warned Jewish community against magic power and attractiveness of the doctrine advocated by heretics. Subsequent rabbis showed weakness and stupidity of heretical teaching, whose contradictions and lack of logic were easy to disprove by making use of proper argumentation. Jewish sages wished to prove the superiority of the Rabbinic doctrine and the biblical presentation offered by them over the Christian faith.

Słowa kluczowe: Antyewangelia, źródła rabiniczne, relacja pomiędzy Synagogą a Kościołem

Keywords: Anti-Gospel, Rabbinic sources, relation between Synagogue and Church

